

ADVIES VAN HET INSTITUUT VOOR NATUURBEHOUD A.2003.76

Bemerkingen bij de studie 'Natuurontwikkelingsstudie van de Zuidelijke Groenzone', David Nijssen & Patrick Meire, concept van 18 februari 2003.

Nummer : IN.A.2003.76
Datum : 14 april 2003
Auteurs: Ralf Gyselings, Geert Spanoghe en Erika Van den Bergh
Geadresseerde : David Nijssen & Patrick Meire
Administratie : UIA
Afdeling : Departement Biologie, werkgroep ecosysteembeheer
Aantal bladzijden : 11

Bemerkingen bij de studie 'Natuurontwikkelingsstudie van de Zuidelijke Groenzone', David Nijssen & Patrick Meire, concept van 18 februari 2003.

Algemene opmerkingen

De tekst komt weinig gestructureerd over, concrete besluiten en/of overzichten komen onvoldoende op de voorgrond. Zo zou het analysedeel de huidige situatie duidelijker kunnen kaderen in de doelstellingen zoals die voortvloeien uit het Validatiedecreet en de Vogelrichtlijn en duidelijker aangeven welke de knelpunten zijn om daaraan tegemoet te komen.

De tekst mist ondersteuning van voldoende tabellen en kaartmateriaal waarin de verzamelde gegevens overzichtelijk weergegeven worden. Dit alles zou toelaten om in het deel visie verschillende scenario's te beoordelen aan de hand van concrete kwantitatieve gegevens, met voldoende cijfer- en kaartmateriaal. De mogelijkheid om de huidige situatie te vergelijken met mogelijke alternatieven lijkt ons essentieel om de noodzaak en het nut van bepaalde maatregelen juist te kunnen inschatten. Een aantal van de voorgestelde maatregelen zijn immers zeer ingrijpend.

De wetenschappelijke onderbouwing van de voorliggende studie loopt soms mank. De voorgestelde gegevens zijn soms te beperkt om een goede interpretatie toe te laten, methoden van opname en verwerking zijn onvoldoende aangegeven en de verwerking is ruw en veralgemenend uitgevoerd. Er worden zeer algemene stellingen geponeerd, zonder referenties, waaruit dan zeer concrete besluiten geformuleerd worden. Sommige van die stellingen kunnen wij dan ook niet onderschrijven.

De beperktheid van de gegevens, de ruwe verwerking, onjuistheden in de analyse en het gebrek aan wetenschappelijke referenties om stellingen te staven zetten de besluiten van deze studie op losse schroeven.

Opmerkingen bij het juridische luik

2.2 Algemeen beleidskader: een volledige schets zou ook de ingebrekestelling door Europa, het Validatiedecreet, de schorsing van het gewestplan en het momenteel geldend gewestplan moeten weergeven. De vermelde gewestplanwijziging dateert van 8 september 2000, niet 2002.

3.1.1 Juridische randvoorwaarden, gewestplan: "In het vroegere gewestplan, dat nu weer in voege is, is de volledige strook in het zuiden N-gebied."

- 'het vroegere' is veel te vaag voor een gebied waarvan 4 verschillende gewestplannen voorliggen
- Dit moet reservegebied voor bufferzone zijn.

3.1.3 Vogelrichtlijn: het is niet altijd duidelijk of het nu over het ganse vogelrichtlijn-gebied gaat of enkel over de Zuidelijke groenzone.

De zin: "De meest opvallende bijlage I-soorten zijn 350 broedgevallen van de Kluut (*Recurvirostra avosetta*), met een maximum aantal van 1800, 2000 Goudplevieren (*Pluvialis apricaria*) en 1400 Kemphanen (*Philomachus pugnax*)." zou tot de foute conclusie kunnen leiden dat er ooit maximum aantallen broedkoppels van 1800 kluten, 2000 goudplevieren en 1400 kemphanen in het gebied zijn geweest. Het gaat

echter om aantallen uit de lijst van niet-broedende soorten bij de aanduidingscriteria. Het zou beter zijn de lijst met aanduidingscriteria voor het Vogelrichtlijngebied 'Schorren en Polders van de Beneden Zeeschelde' in z'n volledigheid weer te geven, in zijn juiste context te situeren, en dan daaruit implicaties voor het gebied af te leiden. Dit laat een objectievere interpretatie toe dan een willekeurige selectie van de hoogste getallen uit de lijst.

De beschrijving van het vogelrichtlijngebied door Van Vessem en Kuijken is een citaat en moet dus met aanhalingstekens worden gemarkeerd, zodat duidelijk is waar het citaat begint en eindigt. De zin "Samen met het Paardenschor vormen het Groot Buitenschor en het Galgenschor de enige nog resterende brakwaterschorren ..." hoort niet meer bij het citaat. Waarom bouwt deze paragraaf vertrekkende van de vogelrichtlijn de tekst trouwens uit naar slikken en schorren? De relevantie van slikken en schorren voor de zuidelijke groenzone is niet duidelijk. Hoe de zuidelijke groenzone kadert in het vogelrichtlijngebied wordt daarentegen niet behandeld, wat hier wel op z'n plaats zou zijn.

3.1.4 Validatiedecreet: Deze paragraaf verwacht het Validatiedecreet met de Vogel- en Habitatrichtlijn. De verplichtingen zoals beschreven volgen uit de richtlijnen, het validatiedecreet geeft daar concrete invulling aan. Nu wordt gesuggereerd dat het validatiedecreet deze verplichtingen oplegt, en de Vlaamse regering daar bij besluit gevolg aan kan geven. Het validatiedecreet zou duidelijker moeten gesitueerd worden, met inbegrip van de implicaties voor het gebied volgend uit bijlage 5.

Opmerkingen bij de gebiedsafbakening en de methodologie

2.3 Gebiedsafbakening: behalve een gebiedsafbakening wordt ook best een gebiedssituering opgenomen, waarin met de hulp van een kaart de plaatsen, die later aan bod komen, in het gebied worden geschetst. Dat vermijdt verwarring verderop als er gesproken wordt over bvb. de grote plas.

2.4 Methodologie: hier wordt gesteld dat het rapport zich vrijwel uitsluitend baseert op bestaande informatie en gegevens. Hydrologische gegevens werden echter zelf verzameld. Ook bij het luik vegetatie wordt niet vermeld in hoeverre het gaat om bestaande inventarisaties dan wel eigen opnames en hoe en wanneer ze zijn verzameld. Voor de interpretatie van het rapport zou in een apart hoofdstuk een goed overzicht moeten gegeven worden van methoden en bronnen. Verderop kan daar dan bij weergave van inventarisaties, verwerkingsresultaten of conclusies nog eens naar verwezen worden.

De zin "De juridische, administratieve en beleidsmatige randvoorwaarden bepalen samen met de abiotische factoren de uitgangssituatie, waarvan de biotische factoren en het landschap zoals ze hier verder beschreven worden in grote mate een resultante zijn. Op basis van deze analyse wordt dan een structuurvisie opgesteld." drukt eigenlijk uit dat natuur enkel bepaald wordt door abiotische (fysische/chemische) factoren en de menselijke sturing daarvan. De structuurvisie vertrekt dus van het uitgangspunt dat natuur maakbaar is door de mens. Dit uitgangspunt is discutabel. Biotische factoren (bestaande vegetatie en successie, aanwezige zaadbank, naburige populaties en bereikbaarheid door dispersie, ...) en historiek zijn minstens zo bepalend en maken dat natuurontwikkeling door menselijk

ingrijpen wel enigszins kan worden bijgestuurd, maar dat niet overal alles naar wens kan/mag worden gecreëerd.

Opmerkingen bij de beschrijving van de hydrografie

3.2.4 Hydrografie: de verschillende pompgemalen en sluizen worden met name genoemd, maar niet op een kaart gesitueerd. Iemand die de afwatering van het gebied niet kent kan de tekst op deze manier moeilijk volgen.

In de derde paragraaf van 3.2.4 leidt de situering van de Lage Landen tot verwarring: het laatste hoger vermelde gebied is het studiegebied, ten opzichte daarvan liggen de Lage Landen ten noordwesten en niet ten zuiden.

Debietten moeten worden uitgedrukt in m³/s ipv m/s.

Opmerkingen bij de beschrijving van de waterbodemkwaliteit

Er wordt op blz. 20 vergeleken met de normen van VLAREA, maar dat is in deze context irrelevant. Er zou moeten bijvermeld zijn dat VLAREA het Vlaams Reglement voor Afvalvoorkoming en -beheer is. Normen voor bodemkwaliteit die daarin voorkomen dienen om te bepalen of afgegraven grond als grond naar ergens mag worden vervoerd, of als afval moet worden verwerkt.

Opmerkingen bij de hydrologie

3.2.6 Hydrologie en waterhuishouding: het hoofdstuk oppervlaktewaterkwantiteit bevat enkel kwaliteitsgegevens. In de paragraaf over defecerende watervogels wordt niet aangegeven welke concentraties hoog zijn.

3.2.7 Grondwaterstroming: bij het bespreken van de grondwaterpeilen en -stroming worden de peilgegevens enkel in tabelvorm in meter TAW weergegeven. In de tekst staat dat de grondwatertafel de topografie sterk volgt. Voor de interpretatie naar vegetatie toe is een overzicht van de peilen ten opzichte van het maaiveld dan ook een noodzaak. Om een goed beeld te krijgen van de vorm van de grondwatertafel en de waterstand t.o.v. het maaiveld zouden de peilgegevens ook grafisch kunnen weergegeven worden. Het is onduidelijk hoe grondwaterstromingen afgeleid werden (modellering?).

3.2.7 Grondwaterkwaliteit: De term ombrotroof wordt gebruikt om systemen te typeren die louter functioneren op regenwater zoals hoogvenen. Met dergelijke concentraties bicarbonaat en calcium is het lijkt minerotroof water een juistere aanduiding. Er is duidelijk een aanrijking gebeurd van het oorspronkelijk regenwater met ionen door reacties met de schelpfragmenten enerzijds en met CO₂ door bacteriële activiteit.

Om de invloed op de vegetatie te bestuderen wordt in het deel "visie" uitgegaan van gemiddelden, minima en maxima in TAW over het ganse gebied. Dit is een veel te ruwe benadering van de werkelijkheid. De grondwatertafel is duidelijk koepelvormig met minima in het zuiden en het noorden waar het gebied afwatert. Bij afsluiten van de zuidelijke afwatering zal het peil niet alleen verhogen, maar zal de vorm van de

grondwatertafel veranderen naar een noordwaarts afhellende gradiënt. De invloed op de vegetatie na deze ingreep kan alleen voorspeld worden door een hydrologische modelering die hiermee rekening houdt. De mate waarin het noordelijk deel, waar nu de droge graslanden zijn gesitueerd, vernet zal in sterke mate afhankelijk zijn van de bijkomende hoeveelheid water die langs die weg moet worden afgevoerd. Hoe (en of) deze graslanden gaan evolueren kan enkel na een dergelijke modelering worden ingeschat. De mate waarin plassen in het zuidelijk deel gaan toenemen zal ook sterk afhankelijk zijn van de noordwaartse drainagecapaciteit. Dit is nu niet ingeschat. In het deel 4.2.1 "Permanente Plassen" (blz. 41) wordt gesteld dat een peilverhoging van onwaarschijnlijk meer dan 0,5 meter waarschijnlijk wel haalbaar is. Er wordt nergens aangegeven hoe dit getal is bepaald, en de termen "waarschijnlijk" en "onwaarschijnlijk" geven daarbij een grote onzekerheid aan. Nochtans is dit wel het basisgegeven voor de ganse structuurvisie.

Een bijkomende moeilijkheid is dat het opgespoten gebied zeer heterogeen is van samenstelling en dat de lokale ondergrond de drainage sterk beïnvloedt. Om de gemeten peilgegevens goed te kunnen interpreteren zou een boorbeschrijving van de verschillende peibuisen alvast behulpzaam zijn.

Opmerkingen bij het vegetatieluik

Algemeen: doorheen de tekst worden nogal wat soortnamen verkeerd gespeld.

De vegetatiekartering is zeer ruw. De vegetatietypes worden beschreven aan de hand van een zeer beperkte, zeer onvolledige, soortensamenstelling. Daarbij komen de types zoals beschreven in de tekst niet overeen met de types aangegeven op de kaart. Het is dan ook niet mogelijk de besproken vegetaties goed te situeren.

Het argument dat in de plantensociologie erkende associaties niet voorkomen, is niet onderbouwd. Hier zou toch verwacht worden wat dan wel precies het resultaat is van het opstellen van een vegetatietypologie voor het gebied, met een bijlage met veldopnamen. De eenheden op de vegetatiekaart houden daarbij een aantal eigen gedefinieerde types in, die niet eenduidig interpreteerbaar zijn zonder uitleg of zonder minstens een soortentabel: bvb. Jacobskruiskruidruigte, Jacobskruiskruidweide, Muurpeperruigte, loofhoutaanplant, talud. Er is ook nergens vermeld op welke manier deze indeling is opgesteld. Louter uitgaande van bestaande sporadische gegevens, zoals in het begin vermeld, is het natuurlijk niet mogelijk om een typologie op te stellen, maar dat moet dan worden aangegeven bij het bespreken van de vegetatie. Nu komt niet duidelijk tot uiting hoe de gegevens tot stand kwamen. Steunend op zeer beperkte gegevens en zonder expliciete bronvermelding toch vegetatietypes bespreken, is weinig wetenschappelijk. Een goede typologie zou hoe dan ook zeer waardevol zijn om het effect van voorgestelde beheersmaatregelen in te schatten.

De bespreking van de gemeenschappen is nu vrij summier. Momenteel worden per gemeenschap ad hoc een beperkt aantal soorten opgenoemd, die soms behoren tot zeer verschillende socio-ecologische klassen. Een vollediger lijst met waargenomen soorten, evt. met socio-ecologische klasse, zou een verbetering zijn, hoewel het opstellen van een typologie aan de hand van vegetatieopnamen eigenlijk wenselijk

is. De huidige beschrijving is te beperkt om goed te kunnen worden geïnterpreteerd naar effect op fauna, of naar invloed van beheer.

De schrale graslanden worden getypeerd als "Structuurrijke schrale graslanden op droge bodem herbergen een vrij grote soortenrijkdom aan plantensoorten". Nochtans worden er slechts drie soorten vermeld, die inderdaad typerend zijn voor graslanden op droge zandgrond, maar daarin algemeen voorkomen. Opvallend is dat bij een bespreking van graslanden grassoorten niet aan bod komen. In welke mate de vegetatie op deze gestoorde gronden ontwikkeld is, kan absoluut niet worden uitgemaakt. Een vermelding dat dit soort graslanden zeldzaam is in Vlaanderen, kan niet worden gestaafd door het voorkomen van Jacobskruiskruid, Zandhoombloem en Liggende Klaver, ook niet met in de ruigere weilanden eventueel Koningskaars, Grote Zandkool en Kleine Teunisbloem.

Het verspreid voorkomen van zoutminnende vegetaties wordt vermeld, maar niet met soorten of vegetatietypes gestaafd.

Voor de voedselarme vegetaties met dominantie van Duinriet is de opsomming van fragmentair voorkomende soorten te weinig gestructureerd. In de tekst is wel aangegeven dat het gaat om een alles behalve homogeen afgebakende vegetatie eenheid, met voorkomen van soorten uit verschillende sociologische klassen, maar het zou beter zijn deze groep op te splitsen en op kaart de verschillende eenheden weer te geven. Het voorkomen van ruigere delen met Smeerwortel, Harig wilgeroosje en Koninginnekruid wijst er duidelijk op dat de term "voedselarm" geen goede indicatie is voor de ganse groep van vegetatietypes die onder deze noemer worden vervat. Ook de stelling dat Duinriet zelf een soort is van voedselarm milieu lijkt niet helemaal correct. Duinriet is in wezen een stikstofminnende plant, en komt in het voedselarm milieu tot ontwikkeling doordat er een aanrijking is met stikstof. Deze aanrijking kan het gevolg zijn van atmosferische depositie, verdroging en/of een sterk wisselende grondwaterstand die mineralisatie bevordert. Het is eerder kenmerkend voor een verruigend voedselarm milieu, vergelijkbaar met de situatie van pijpestrootje in de zuurdere kalkarmere heiden. Bij de uitleg rond vergrassing ontbreken referenties.

Bij de wilgenopslag wordt gesproken over een interessante epifytenflora. Dit wordt gestaafd met enkele voorbeelden, maar daarbij wordt bijvoorbeeld ook gedraaid knikmos vermeld, dat in het ganse linkeroevergebied op de zandige gronden voorkomt.

Door de beperktheid van de vegetatiegegevens worden foute conclusies getrokken naar potentieel voor fauna. Het vermelde positief effect van begrazing van de schrale graslanden voor vlinders steunt op een studie uitgevoerd in Nederlandse duinen (Wallis de Vries, 1999), die zomaar niet mag worden overgezet. Van de vermelde soorten zijn Kleine parelmoervlinder en Aardbeivlinder nooit in het gebied waargenomen. Van Kleine parelmoervlinder is er in Vlaanderen nog slechts één populatie in de duinen aan de Westkust, van Aardbeivlinder zijn er nog vier populaties, waarvan er geen enkele in de nabijheid van het studiegebied ligt. De schrale graslanden kunnen wel zorgen voor een aanbod aan nectarplanten, maar of de waardplanten van de verschillende soorten ook aanwezig zijn kan uit de gegevens niet worden opgemaakt, en is twijfelachtig. Heivlinder en Bruin Blauwtje

komen wel in het opgespoten gebied voor. Het belang voor vlinders van de droge graslanden in de zuidelijke groenzone kan echter maar worden ingeschat na een grondiger inventarisatie. Verder wordt het belang als broedplaats voor weidevogels aangehaald. Belangrijk is hier niet te verwarren met soorten van natte weiden. In deze behoefte wordt op andere plaatsen in het vogelrichtlijngebied voorzien. Het belang voor broedvogels zou specifiek per aan te treffen soort moeten worden besproken.

Opmerkingen bij de waardering van het gebied en het voorgestelde beheer

Waardering van de vegetatie op basis van deze beperkte gegevens is niet echt mogelijk. Naar het natuurinrichtingsproject zijn deze conclusies echter zeer belangrijk. Dit benadrukt het belang van het verzamelen van de voldoende en volledige gegevens.

Bij de analyse worden de meeste vegetatietypes telkens wel om een of andere reden waardevol bevonden. Akkers met niet geoogste maïs beschouwen als een werkelijke bijdrage aan de natuur omwille van het herbergen van grote populaties fazanten is echter toch wel zeer discutabel. Dergelijke beoordelingen ondermijnen de geloofwaardigheid van de studie. Ook het belang van de akkers voor roofvogels, en van de voorkomende weilanden voor de avifauna, wordt gepresenteerd als een algemene stelling zonder echte onderbouwing.

De analyse moet aansturen op de onderbouwing van keuzes voor inrichting en beheer, en niet alles als waardevol bestempelen. Echt waardevolle elementen, die weinig of niet voorkomen in de streek of essentieel zijn voor het behoud van bepaalde populaties in het gebied of in de omliggende gebieden, moeten eruit komen en onder de aandacht gebracht worden. Minder waardevolle elementen moeten in hun evolutie worden gestuurd naar waardevol habitat, rekening houdend met de compensatiematrix. Dit wordt verder soms wel aangehaald (blz. 40, 3.4.7 Autonome ontwikkeling), maar zou consequenter kunnen toegepast worden.

In de visie worden voor alle vegetatietypes beheersmaatregelen voorgesteld vanuit de stelling (blz. 50) "In kleine natuurgebieden zijn er onvoldoende mogelijkheden voor differentiërende grootschalige processen, waardoor - indien doelpopulaties behouden moeten worden - deze processen antropogeen moeten gesimuleerd worden (Ganseman & Van den Camp, 1999)." Deze stelling kan kloppen indien ze wordt toegepast op een schaalgrootte die overeenkomt met de vermelde processen en de landschapschaal waarop de populaties voorkomen. Een populatie moet daarbij worden gezien als alle individuen van een soort die met mekaar interageren en voortplanten, niet de aantallen die voorkomen in een klein gebied. Toepassen van de stelling op elk individueel natuurgebied is echter contraproductief, omdat grotere eenheden natuur daardoor worden omgezet in mozaïekjes van habitateenheden die elk op zich allemaal te klein zijn.

Het effect van de voorgestelde vermatting en beheer van het gebied op de vegetatie en op de fauna kan enkel juist beoordeeld worden door combinatie van een gedetailleerdere typologie en een hydrologische modelering zoals reeds hoger aangehaald. Zo is bvb. het type van rietland belangrijk voor broedende rietvogels. Dit type is echter niet alleen afhankelijk van het gevoerde beheer, maar wordt ook sterk

bepaald door de waterhuishouding. Verwachte resultaten van het beheer moeten weergegeven worden als te verwachten vegetatiekaarten en percentages ingenomen oppervlakte van het gebied. De effect-beschrijving onder het deel visie is nu te vaag om de baten van de inrichting te kunnen beoordelen.

Als men uitspraken wil doen over de potentie van het gebied voor vlinders moeten alle vegetatietypes die de vlinder nodig heeft voor z'n verschillende levensfuncties in kaart worden gebracht, met bijzondere aandacht voor de waardplanten van de beoogde soorten.

Het te kwalitatieve karakter van de beschrijving zoals ze nu voortigt, geeft aanleiding tot voorbarige of zelfs foute conclusies. Zo wordt bij waterbeheer (blz. 50) gesteld dat de sterk wisselende waterstanden in de zuidelijke groenzone ervoor zorgen dat het rietveld een sterke vitaliteit behoudt. Dit is gebaseerd op een publicatie (Graveland en Hosper, 1999) die pleit voor een meer natuurlijke waterdynamiek in Nederlandse wateren. Deze publicatie levert echter geen cijfermateriaal i.v.m. de huidige toestand daar en waar men optimaal naar toe moet. De versnelde organische afbraak die hier als reden wordt aangehaald zal bij een te grote dynamiek juist verruiging in de hand werken. Studies in de Dijlevallei geven aan dat riet zich daar optimaal ontwikkelt bij een waterstandschommeling tussen -38 cm in de zomer en +16 cm in de winter t.o.v. het maaiveld. Bij grotere schommelingen treedt verruiging op. De ondergrond is daar lemig. Op zandgrond mag verwacht worden dat deze optimale amplitude kleiner is, omdat de capillaire werking in zand veel kleiner is, waardoor het water bij lagere waterstanden minder beschikbaar is. (P. De Becker, pers. med.)

Algemeen kan worden gesteld dat een aantal beheersmaatregelen vrij ingrijpend zijn. Zij worden voorgesteld per huidig voorkomend vegetatietype, maar worden te weinig gekaderd in een totaalvisie. Het te voeren beheer zou moeten vertrekken van een vegetatie en habitatkaart na verandering van de waterhuishouding, als basis is voor de potenties van het gebied. Het is bvb. weinig zinvol het beheer van droge graslanden te bespreken, als niet vooraf is ingeschat hoe die gaan reageren op de vermatting van het gebied.

De studie die wordt aangehaald i.v.m. het te voeren beheer voor riet (Graveland, 1999) richt zich vooral op Grote Karekiet en Roerdomp, maar spreekt niet over Blauwborst en Bruine Kiekendief, zoals hier wordt gesuggereerd. Dit zijn wel belangrijke doelsoorten voor het gebied. Het voorstel om de plassen open te houden door te baggeren, lijkt een zeer ingrijpende maatregel. Een vergelijking met het gevoerde beheer in andere open plas en riet gebieden of een uitgebreider literatuuroverzicht zou op zijn plaats zijn. Alle gerefereerde conclusies rond riet steunen nu op één themanummer van "De Levende Natuur".

Het voorstel om de droge graslanden vrij te maken van Jacobskruiskruid om te kunnen begrazen met paarden, lijkt ook zeer verregaand. Als een typesoort van de bedoelde vegetatie moet worden bestreden, kan moeilijk nog worden gesproken van natuurbeheer. Daarenboven wordt begrazing door paarden van graslanden met Jacobskruiskruid met succes ingezet in de duinen.

Het uitvoeren van soortgerichte infrastructuurwerken moet met omzichtigheid worden benaderd. Steilranden voor oeverwaluw kunnen bvb. overwogen worden bij het

inrichten van de Grote Watergang, als dit past in de totaalvisie en er in een meer natuurlijke situatie steilranden in dergelijke watergang zouden voorkomen. Het zomaar plaatsen van infrastructuren boven op de totaalvisie voor een gebied gaat echter voorbij aan de ecologische relaties die het gebied kenmerken.

Opmerkingen bij het deel Flora

Onder punt 3.3.2 "Flora" wordt een lijst gegeven van bedreigde soorten. Het voorkomen van deze soorten zou echter beter moeten gelinkt zijn aan de vegetatietypologie, en zou moeten vergezeld zijn van een kaart met waarnemingsplaatsen. Ook hier moet namelijk het effect van de voorgestelde beheersmaatregelen kunnen worden ingeschat.

p. 32 suggereert dat de Zomerbitterling niet de inheemse is????

Opmerkingen bij het deel Fauna

Voor het onderdeel vogels is een uitgebreide gegevensset voorhanden. Er zou echter een duidelijkere link moeten gelegd worden tussen voorkomen van bepaalde soorten en de habitattypen waarvan ze afhankelijk zijn, op zijn minst voor de soorten waarvoor het gebied belangrijk is. Zo kan er een goed overzicht gegeven worden van de habitats die ten behoeve van de avifauna zeker in het gebied aanwezig moeten blijven, naast wat voorgeschreven wordt door de compensatiematrix. Daarvoor is het nodig een goed onderscheid te maken tussen soorten die in stand moeten gehouden worden, en meer algemene soorten waar de inrichting van het gebied zich niet op moet toespitsen, zoals bvb. Houtduif of Soepeend.

Om het belang van het gebied goed te schetsen zou ook moeten bekeken worden hoe de Zuidelijke groenzone voor verschillende soorten kadert in een groter gebied. Zeker de relatie met omliggende gebieden moet hier mee in betrokken worden. Voor Bruine kiekendief wordt wel gesteld dat 10% van de Vlaamse populatie hier in 1999 kwam broeden, maar voor andere soorten zou gelijkaardige informatie bijzonder nuttig zijn. Ook de andere natuurinrichtingsprojecten in en rond de Waaslandhaven moeten hierbij betrokken worden.

In het besluit bij "Fauna" zou een tabel moeten toegevoegd worden van soorten die in het gebied voorkomen, die in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn van belang zijn en waarvoor het gebied werd aangemeld. Dit is een essentieel vertrekpunt voor het uitwerken van de visie. Daarbij moet zeker het relatief belang van de zuidelijke groenzone worden bekeken voor deze soorten tov het volledige Natura 2000 gebied. Momenteel wordt als voorbeeld wel Blauwe kiekendief aangehaald, maar de essentiële Bruine kiekendief en blauwborst niet.

Opmerkingen bij het deel 3.3.4 "Relatie met de omliggende gebieden"

De relatie met omliggende gebieden moet meer worden uitgewerkt naar habitats en soorten, om de inpassing in en het belang van de zuidelijke groenzone beter te kunnen evalueren. Naast verbinding en de mogelijkheid tot dispersie, is daarbij de hoeveelheid beschikbaar habitat voor verschillende soorten in een grotere ruimtelijke context belangrijk. De inplanting in de ganse ecologische buffer en de relatie met de andere nog in te richten compensatiegebieden moeten beter gesitueerd worden.

Deze relaties zijn, behalve misschien voor een aantal vogelsoorten, belangrijker dan die met de gebieden op bvb. de rechteroever.

Een kaart zou de relaties met de omliggende gebieden ook veel kunnen verduidelijken.

De uitspraak dat de Steenlandpolder waardevolle laag gelegen weilanden, knotwilgen en sloten omvat, is verwarrend. Met "Steenlandpolder" wordt dikwijls het stuk bedoeld tussen de R2 en de weg aan de industriezone. Op blz. 55 wordt voorgesteld dat dit stuk kan worden ingericht als compensatie voor de zuidelijke infrastructuurstrook. De inrichting van dit stuk als rietland is ondertussen reeds vastgelegd als een invulling van de compensatiematrix voor het Deurganckdok en wordt behandeld in een studie van ECONNECTIE (2002). Dit stuk bevat wel weiden, maar zeker geen waardevolle met sloten en knotwilgen. Waarschijnlijk wordt in de tekst het stuk bedoeld net ten zuidoosten van afrit 10, dat traditioneel ook de naam Steenlandpolder draagt. Hier bevinden zich inderdaad kleinschaligere, laag gelegen weiden met sloten. Het stukje met deze weilanden is echter ook maar een beperkt deel van wat onder deze interpretatie van "Steenlandpolder" wordt verstaan.

Opmerkingen bij het deel 3.4.6 "Knelpunten"

Het feit dat kiekendieven niet zoveel last hebben van de zweefvliegers zou in een studie als deze met gegevens of referenties onderbouwd moeten zijn. De uitspraak rond het logistiek park is ongelukkig geformuleerd. Het lijkt alsof verwacht wordt dat de constructie van het logistiek park de verstoring van het gebied gaat verminderen.

Structurele opmerkingen bij het deel "Analyse"

De analyse geeft teveel een opsomming van deelaspecten, maar legt te weinig verbanden tussen de verschillende aspecten en is te weinig opgebouwd naar een totaaloverzicht dat op een goede manier toelaat de huidige waarden, de probleempunten en de effecten van toekomstige veranderingen in te schatten.

Als het niet mogelijk is uitgebreidere gegevens te presenteren, moet de beperktheid van de gegevens duidelijk worden aangehaald en verantwoord, en moet zeer voorzichtig worden omgesprongen met de interpretatie. Nu wordt de indruk gewekt dat aan de hand van soms erg summiere en weinig kwantitatieve gegevens een volledige evaluatie en structuurvisie kan worden gegeven.

Verdere opmerkingen bij het deel "Structuurvisie"

Bij het besluit van de voorstellen rond de inrichting van de Grote watergang (blz. 46) wordt aangehaald dat met beide scenario's de Vlaamse Gemeenschap voldoet aan haar verplichtingen volgens het validatiedecreet. Deze verplichtingen zijn echter ook kwantitatief, en in detail vastgelegd in bijlage 5, zodat hiermee ook vergeleken moet worden om de uitspraak te staven.

Het creëren van een tijdelijke plas in het oosten van het gebied is, zoals het hier wordt besproken, een grote ingreep met een serieus grondverzet (toevoer van 250.000 m³). Het lijkt logisch dat hier ook alternatieve scenario's worden naast

geplaatst, op een manier dat steunend op cijfergegevens keuze's kunnen worden gemaakt. Voor de voorgestelde ingreep moet bos gecompenseerd worden. Tegelijk wordt voorgesteld de Jacobskruiskruidpercelen verderop te bebossen. Is een dergelijke verschuiving van een bosaanplant wel de meest optimale oplossing? Tegelijk is dit voorstel in tegenspraak met de waarde die aan de droge graslanden is toegekend bij de analyse en met de erboven geponeerde stelling dat bos niet past in de landschappelijke situering binnen een polder. Wat deze laatste stelling betreft is het bediscussieerbaar in hoeverre de zuidelijke groenzone deel uitmaakt van een polderlandschap. Een van haar functies is juist het bufferen van een polderlandschap tegenover de haven- en industriezone. Bij dergelijke functie is een bosstrook daarom niet a priori uit te sluiten. In de deelvisie 4.4 "landschap" wordt aangehaald dat in deze zone na verwijderen van de vegetatie en opspuiten het landschap er ronduit open zal overkomen. De vraag is of dit hier een optimaal scenario is. Ook dit is een punt om op te nemen in een vergelijk van verschillende scenario's. De studie zou zich hier meer moeten richten naar het aanbrengen van goed gestructureerde gegevens om tussen verschillende scenario's een verantwoorde keuze te maken, eerder dan zelf één scenario naar voor te schuiven.

Op blz. 50 wordt vermeld dat de gebruikte specie moet voldoen aan de VLAREM richtlijnen. Wordt hier niet verward met VLAREBO ? VLAREM verwijst voor normen zelf naar VLAREBO.

Voorstellen tot verbetering van de studie

De situering en methodologie moeten beter worden aangegeven, liefst in een afzonderlijk hoofdstuk.

De grootste zwakte van de studie is de gebrekkige gegevensset rond hydrologie en vegetatie. De hydrologische modelering is essentieel, en een gedetailleerdere vegetatiebeschrijving is ook zeer wenselijk. De analyse moet gestructureerder worden opgesteld, zodat meer verbanden worden gelegd tussen aspecten als hydrologie, vegetatie, voorkomende voor het gebied interessante plantensoorten en broedvogels. Voor fauna en daarbij horende habitats moet ook een situering in een groter landschappelijk geheel worden gegeven. Het overzicht moet een evaluatie toelaten naar waarde, en een inschatting mogelijk maken in het kader van het validatiedecreet en de Vogel- en habitatrichtlijn. Hiaten in de gegevens moeten duidelijk naar voor worden gebracht, zodat conclusies met de nodige omzichtigheid kunnen worden geïnterpreteerd. Genomen conclusies moeten duidelijk worden verantwoord vanuit de gegevens en hun verwerking, waar nodig kwantitatief, en vanuit literatuur, liefst vertrekkende van meerdere referenties.

Voor de structuurvisie zouden een aantal scenario's kwantitatief moeten vergeleken worden, steunend op wat kan geleerd worden aan de hand van de verbeterde gegevensset, met onder meer een kaart van het verwachte vegetatiepatroon. De voorgestelde beheersmaatregelen moeten dan ingepast worden in deze scenario's, veeleer dan los per vegetatietype te worden besproken.